

САВОЛЮК Дарія,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність С 7 Журналістика,

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Науковий керівник –

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
декан факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Віталій ГАНДЗЮК

МАНІПУЛЯТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВІЗУАЛЬНОГО КОНТЕНТУ ТА ПІДГОТОВКА МЕДІАГРАМОТНОГО ЖУРНАЛІСТА

Сучасна медіакомунікація характеризується «візуальним поворотом», де зображення домінує над вербальним текстом як первинне джерело інформації. Наукове обґрунтування маніпулятивного потенціалу візуального контенту базується на концепції Picture Superiority Effect (ефект переваги зображення), згідно з якою візуальні образи швидше декодуються мозком і краще фіксуються в довготривалій пам'яті.

З точки зору когнітивної психології, візуальна маніпуляція апелює до «Системи 1» (за Д. Канеманом) – швидкого, автоматичного та емоційного мислення. Оскільки фотографія традиційно сприймалася як документ (онтологічне свідчення реальності), глядач підсвідомо схильний довіряти зображенню більше, ніж спростуванню в тексті. Це створює умови для візуального фреймування, де журналіст або маніпулятор задає межі інтерпретації події через ракурс, контекст або цифрову модифікацію [2; 3].

Для дослідження практичного аспекту маніпуляції доцільно розглянути кейс від березня 2023 року, коли мережею поширилися деталізовані зображення арешту экс-президента США Дональда Трампа [5].

Зазначений кейс, ініційований через публікацію Еліотом Хіггінсом у соціальній мережі X (колишній Twitter), слугує еталонною моделлю для вивчення феномену синтетичних медіа та їхньої здатності до конструювання альтернативної реальності. Механізм впливу цього прикладу базується на експлуатації когнітивного автоматизму сприйняття. Оскільки людська психіка еволюційно пристосована довіряти візуальному свідченню як первинному доказу, відтворення специфічного освітлення, текстури шкіри та

динамічного розмиття, характерного для репортажної зйомки, долає раціональні бар'єри критичного мислення. В аналізованому кейсі маніпуляція досягається через ефект емоційного праймінгу: зображення експрезидента у стані конфлікту з правоохоронцями миттєво активує існуючі політичні упередження аудиторії, змушуючи реципієнта ігнорувати відсутність верифікованих повідомлень у традиційних інформаційних агентствах. Це підтверджує тезу про те, що в епоху постправди візуальна правдоподібність стає вагомішою за фактичну істину.

Професійна деконструкція цього прикладу в межах підготовки медіаграмотного журналіста виявляє низку технологічних аномалій, які є маркерами штучного походження контенту. Науковий підхід до верифікації у цьому випадку передбачає форензичний аналіз зображення, який фіксує невідповідність анатомічних пропорцій, геометричні викривлення написів на уніформі поліцейських та некоректну візуалізацію світлових відблисків на складних поверхнях. Проте складність полягає в тому, що такі артефакти стають дедалі менш помітними з розвитком алгоритмів дифузійних моделей, що вимагає від журналіста переходу від суто візуального аналізу до комплексного методу перевірки джерел та контекстуального моніторингу.

Отже, такий приклад демонструє критичну необхідність перегляду стандартів журналістської етики та технік фактчекінгу. Традиційна презумпція довіри до фотографії як до «дзеркала реальності» остаточно нівелюється, поступаючись місцем методології тотальної візуальної верифікації. Підготовка медіаграмотного фахівця за цих умов має фокусуватися на здатності розрізняти емоційний вплив композиції та фактичну автентичність піксельної структури кадру, оскільки маніпулятивний потенціал подібних зображень полягає не лише у дезінформуванні, а й у поступовому руйнуванні суспільної довіри до будь-якого візуального свідчення як такого [1; 4].

Для порівняльного аналізу доцільно розглянути кейс, що демонструє інший тип візуальної маніпуляції – не створення повністю штучного образу, а контекстуальне викривлення реального зображення. Найбільш репрезентативним у цьому плані є випадок із використанням обрізаного кадру (cropping), що кардинально змінює змістовне наповнення події [6].

У 2021 році під час міграційної кризи в Сеуті (Іспанія) фотографія волонтерки Луни Реес, яка обіймає виснаженого мігранта, була використана в соціальних мережах та деяких медіа як інструмент ідеологічної поляризації. Маніпуляція реалізувалася через вибіркове кадрування та зміну підпису: замість гуманістичного акту допомоги, контент подавався як символ

«капітуляції Європи» або «інтимного зв'язку», що спровокувало хвилю хейтспічу та дезінформації щодо характеру міграційних процесів.

З позицій семіотичного аналізу цей кейс демонструє вразливість буквального значення фотографії перед тим, які асоціації воно викликає. Маніпулятивний потенціал тут ґрунтується на «ефекті контекстуального фреймування»: реальний, автентичний кадр, позбавлений широкого плану та супроводжуваний маніпулятивним текстом, стає інструментом для підтвердження існуючих стереотипів (Confirmation Bias). Журналістська деконструкція цього прикладу вказує на те, що навіть без застосування цифрового ретушування або штучного інтелекту, суто технічні засоби вибору ракурсу та меж кадру здатні трансформувати гуманітарний сюжет у конфліктний наратив.

Для медіаграмотного журналіста цей приклад є показовим у контексті етики візуальної репрезентації та важливості надання повного візуального контексту. Рефлексія над подією доводить, що обов'язком медіафахівця є не лише перевірка фізичної справжності пікселів (як у випадку з AI), а й верифікація відповідності візуального ряду об'єктивній реальності події. Підготовка журналіста повинна включати розвиток навичок «критичної іконографії» – здатності аналізувати, які елементи залишилися за межами кадру та як їхня відсутність впливає на формування суспільної думки. Таким чином, кейс Луни Реєс підкреслює, що маніпуляція контекстом є не менш деструктивною, ніж технологічна фальсифікація, оскільки вона використовує саму правду для продукування дезінформації.

Отже, маніпулятивний потенціал візуального контенту в сучасному медіадискурсі еволюціонував від епізодичних технічних редагувань до системного конструювання синтетичних реальностей. Аналіз наведених кейсів (AI-генерації «арешту» Дональда Трампа та контекстуального викривлення фотографії Луни Реєс) засвідчує, що загроза дезінформації сьогодні реалізується як через високотехнологічну фальсифікацію піксельної структури, так і через семантичне маніпулювання автентичним зображенням. Це створює ситуацію «епістемологічної кризи», де візуальний доказ втрачає свою традиційну функцію безумовного підтвердження істини.

У цьому контексті підготовка медіаграмотного журналіста виходить за межі опанування стандартних технік збору інформації. Вона потребує формування нового типу професійного мислення, що базується на синтезі технологічної експертизи та глибокого когнітивного аналізу. Журналіст нової генерації має виступати не лише транслятором контенту, а й активним верифікатором, здатним деконструювати візуальні фрейми, розпізнавати

психологічні пастки «емоційного праймінгу» та забезпечувати аудиторію необхідним контекстом, який нівелює маніпулятивний вплив окремого кадру.

У сучасних умовах стратегічним завданням медіаосвіти є перехід до моделі «випереджальної медіаграмотності». Це передбачає впровадження етичних протоколів маркування синтетичних медіа, розвиток навичок роботи з інструментами детекції ШІ-контенту та утвердження принципу візуальної гігієни як фундаментальної складової інформаційної безпеки суспільства.

Список використаної літератури

1. Гандзюк В. Особливості застосування інтерактивних методів навчання у викладанні журналістських дисциплін для здобувачів вищої освіти. *Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference «New Horizons in Scientific Research: Challenges and Solutions»* (March 31 – April 2, 2025. Marseille, France). European Open Science Space, 2025. С. 121–124.
2. Гандзюк В. О., Каленич В. М., Гальчак С. Д. Кафедра журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю як освітньо-науковий осередок формування медіафахівців: досвід і перспективи : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика». 2025. 148 с.
3. Гандзюк В. О., Одобецька І. С.. Роль, значення та практичні аспекти впровадження медіаграмотності в університетській освіті: з досвіду Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. *Інформаційна грамотність в умовах воєнного стану: обробка, захист та презентація даних* : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 2 грудня – 12 січня 2025 року. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. 188 с.
4. Гандзюк В. О. Актуальні проблеми та перспективи підготовки журналістів у закладах вищої освіти. *Журналістика й мистецтво слова: збірник наукових статей* / гол. редактор Т. О. Цепкало; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вип. 17. Вінниця: ТОВ «Меркюрі-Поділля», 2025. С. 7–11.
5. Higgins E. [Series of AI-generated images of Donald Trump's arrest]. X (Twitter). 2021. 20 March. URL: <https://x.com/EliotHiggins/status/1637927681734987777> (дата звернення: 19.04.2026).
6. Spanish aid volunteer abused online for hugging Senegalese migrant in Ceuta : [відео]. Guardian News. 2021. 20 May. URL: https://www.youtube.com/watch?v=i_nO7cF7Sf0 (дата звернення: 19.04.2026).